

P. Knudsen - Bidrag til hans politiske biografi. Analyser og dokumenter. Redigeret af Hans-Norbert Lahme. Med bidrag af Per Boje, Gerd Callesen og Hans-Norbert Lahme, Odense Universitetsforlag, Odense 1983, 134 s., kr. 97,60

Det kan siges straks, at der er tale om en prisværdig udgivelse. P. Knudsen, Socialdemokratiets formand fra 1882 til 1909, var en revolutionær arbejderleder af samme format som Wilh. Liebknecht eller Bebel. Alligevel er hans "samlede skrifter" endnu ikke blevet udgivet, ligesom hans indsats og værk langt fra har været gjort til genstand for forskning og diskussion i det fortjente omfang. - Den foreliggende bog bidrager til at råde bod herpå.

Bogen falder i to sektioner, idet den dels indeholder arbejder af P. Knudsen, dels analyser af hans værk.

Af P. Knudsens skrifter optrykkes den lange artikelserie om "Socialismen i Danmark" fra *Social-Demokraten* 1883-84. Der er tale om en vigtig kilde til indsigt i, hvorledes Socialdemokratiet på dette tidlige tidspunkt opfattede sin rolle og funktionsmåde, ligesom der er tale om en klassisk fremstilling af den danske arbejderbevægelses første tid. I bogen publiceres desuden for første gang nogle mindre tekster, herunder P. Knudsens rundskrivelse til lederne af de førende socialdemokratiske partier i Vesteuropa fra 1908 om kravet om folkebevæbning. I sit knappe bidrag om "P. Knudsen og internationalismen" bedømmer Callesen denne rundskrivelse som "et opsigtsvækkende dokument" (s. 54). Heri kan man kun give ham ret.

I rundskrivelsen afviser Knudsen pacifismen med den revolutionære argumentation, at "enhver politisk frihedsbevægelse må have et yderste middel til at gennemføre sine krav og til at bevare en gang opnåede resultater". Han henviser til, at "ingen kan vide om kapitalistklassen i sidste instans vil bøje sig for den af arbejderklassen ved sin deltagelse i den parlamentariske virksomhed vundne magtstilling", og slår fast, at arbejderklassen "derfor også i politisk henseende [må] være i besiddelse af et yderste magtmiddel". Knudsen går videre endnu og henviser til, at der "sikkert også efter kapitalistklassens detronisering" vil blive "gjort forsøg på under en eller anden form at genrejse det tabte herredømme", ligesom der vil kunne blive gjort forsøg på at "forfalske eller forvrænge Socialdemokratiets grundsætninger på en sådan måde, at et helt nyt klasseherredømme truer med at opstå. Over for sådanne kalamiteter", siger han videre, "vil et bevæbnet folk altid kunne hævde og forsvare sine interesser", og han slutter: "Med andre ord: Folkets bevæbning er at gøre *Revolutionen permanent*" (s. 118 f).

I rundskrivelsen fra 1908 fremfører Knudsen altså klart og utvetydigt kvintessensen af den marxistiske teori om proletariatets diktatur. Dette er så sandelig opsigtsvækkende! Knudsens standpunkt i spørgsmålet om proletariatets diktatur ligger her på linje med Lenins samtidige standpunkt. Dokumentet bør diskuteres indgående, også heri må man give Callesen ret, og det må - så meget kan siges umiddelbart - aftvinge en betragtelig nuancering af billedet af Socialdemokratiets tidlige historie. Det spørgsmål rejser sig naturligvis, om der var tale om en ny erkendelse hos

Knudsen, opstået under indtryk af såvel den russiske revolution 1905-07 som den påfølgende (og altså samtidige) akkumulation af modsigelser i europæisk politik, nationalt og internationalt? Eller har Knudsen (i det væsentlige) stået på dette standpunkt siden overgangen til marxismen, og har han blot undladt offentligt at give udtryk for dem for simpelthen at undgå, at Socialdemokratiet blev ramt af den samme skæbne, der overgik den danske sektion af IAA i 1873 eller det tyske søsterparti i 1878?

I sit bidrag til analysesektionen forsøger Lahme at placere P. Knudsen som "partiteoretiker". Hans konklusion er, at Knudsen "på en eklekticistisk måde" forsøger at "forene marxistiske elementer med 'førmarxistiske', d.v.s. lassalleanistiske og andre elementer" (s. 33). Selv om Lahmes tese om den "lassalleanistiske" indflydelse i dansk arbejderbevægelse har været grundigt anfægtet, er bevisførelsen her både overfladisk og lemfældig. Vurderingen af Knudsen som "partiteoretiker" bygger alene på to skrifter, foruden "Socialismen i Danmark" foredraget om "Socialismen" fra november 1884 (trykt 1885). En vurdering af Knudsen som "partiteoretiker" kan imidlertid ikke bygge på de foreliggende alment-teoretiske skrifter, men må tillige bygge på en analyse af den af Knudsen anvendte *metode* i de konkrete økonomiske, sociale og politiske analyser såvel som i de strategiske og taktiske konceptioner. Ved en sådan tilgang til vurderingen af Knudsen som partiteoretiker springer det i øjnene, at han - sammenlignet med samtidige socialdemokratiske partiledere og -teoretikere i andre lande - udmærker sig ved en endda meget afklaret opfattelse af arbejderklassens konstitueringsproces. I dette udtryk kan hans livsværk sammenfattes: hans organisatoriske indsats i den faglige og politiske gren af arbejderbevægelsen; hans videnskabelige, publicistiske og praktisk-politiske indsats for sociale reformer, der skulle begrænse trykket fra den industrielle reservearmé og dermed reducere den interne konkurrence i arbejderbevægelsen; hans indsats for en jordreform og for en organisering af landarbejderne med det samme formål. Det, der springer i øjnene, er billedet af en partileder og -teoretiker med sjældent solid forankring i den marxistiske teori. Ved sin dogmehistoriske og dermed vilkårlige tilgang til vurderingen af Knudsen fortrænger Lahme dette billede af en arbejderleder, hos hvem evt. ligheder med Lassalle kun kan være overfladiske, f.eks. retorisk tradition.

Når Lahme ikke desto mindre mener at kunne iagttage "restteoremer fra lassalleanismens ideologiske katalog" (s. 29) hos Knudsen, skyldes det alene dennes angivelige "positive statsopfattelse" (s. 31). Når P. Knudsen f.eks. i forbindelse med, at han redegør for karakteren af den kommende socialistiske samfundsorden, taler om den socialistiske stat som ejer af produktionsmidlerne, udlægges det af Lahme som udtryk for Knudsens "meget positive holdning over for staten". Lahme hævder kategorisk, at Knudsens "syn på staten har intet med den marxistiske teori at gøre", idet Marx og Engels iflg. Lahme "i staten aldrig så andet end et værktøj i hænderne på de herskende klasser". Lahmes "reception" af den marxistiske teori fremgår af fortsættelsen: "Både i 'Manifestet' og i 'Statens, Familiens og Privatejendommens Oprindelse' [*sic!*] siges det tydeligt, at de ikke er interesseret i, at proletariatet skulle

erobre staten. Til gengæld ønsker de staten destrueret af det sejrende proletariat” (s. 24fl.

Med et sådant sammenligningsgrundlag vil man i undersøgelser af “marxismereceptionen” i arbejderbevægelsen uvægerligt nå frem til, at der aldrig har eksisteret nogen marxisme. I så fald vil man se “lassalleanisme” overalt - hos Marx, Engels, Bebel, Kautsky, Luxemburg, Plekhanov, Lenin etc. Alle falder de for Lahmes barberkniv: “positiv statsopfattelse” = “lassalleanisme”. Ligeså bemærkelsesværdigt er det, at en Proudhon eller Bakunin *ikke* falder for den!

Lahme synes ikke at kunne se forskel på marxisme og anarkisme. Lassalleanisme-legenden er et resultat af denne forbytning. Til forskel fra anarkismen opererer marxismen som bekendt med, at proletariatet må erobre den politiske magt, dvs. statsmagten, og med denne som redskab omforme samfundet. Først efter en transformationsperiode, en hel historisk epoke, hvor staten kun kan være proletariatets diktatur, først når produktivkræfternes udvikling har nået et stade, hvor samfundet kan overgå til det kommunistiske princip, at enhver yder efter evne og modtager efter behov, først da har statsmagten mistet sin funktion og “dør bort”.

Lahme forveksler spørgsmålet om proletariatets erobring og anvendelse af politisk magt overhovedet med spørgsmålet om, hvorvidt det *uden videre* kan overtage og anvende det *forhåndenværende* statsapparat. Det sidste spørgsmål er et konkret spørgsmål, et spørgsmål om den historisk specifikke kombination af fredelige og voldelige kampformer i den givne revolutionære situation.

Når P. Knudsen i sine skrifter fra 1883-85 ikke behandler spørgsmålet om statsapparat i den proletariske revolution, men derimod opererer med en i det væsentlige fredelig erobring af den politiske magt under forudsætning af erobring af demokratiet, er det ikke noget særligt “reformistisk” standpunkt på daværende tidspunkt. Det var det marxistiske standpunkt. Lenins analyse fra 1917 af forholdet mellem stat og revolution i kapitalismens forfaldsepoke kan ikke anvendes som facitliste over for P. Knudsens skrifter fra omk. 1884. Det er ahistorisk.

I det hele taget kan undersøgelser af “marxisme-receptionen” i arbejderbevægelsen kun bedrives i et konsekvent udviklingsperspektiv. Man må nøje have for øje, på hvilket udviklingsstade den marxistiske teori på det givne tidspunkt befandt sig, og i hvilken grad de teoretiske resultater var offentligt tilgængelige og således overhovedet kunne “reciperes”.

Da de af Lahme undersøgte skrifter af P. Knudsen blev skrevet, havde f.eks. spørgsmålet om “statens bortdøen” kun været berørt i nogle få sætninger i de dengang ti :ængelige skrifter af Marx og Engels: f.eks. en bisætning i *Manifestet fra 1848* og især nogle relativt forsigtige formuleringer i *Anti-Duhring* fra 1878 og i det uddrag heraf, der blev offentliggjort under titlen *Socialismens udvikling fra utopi til videnskab (fransk 1880, tysk 1882, dansk 1885)*.! Marx’ og Engels’ polemiske skrifter mod anarkismen fra 1873 blev spørgsmålet ganske vist også behandlet, men disse skrifter forelå på daværende tidspunkt kun på italiensk, først i 1913 blev de oversat til tysk. Det marxistiske hovedværk om spørgsmålet - *Familiens, privat-*

ejendommens og statens oprindelse - udkom først i Zürich i oktober 1884 og kan således ikke forudsættes læst af P. Knudsen i november samme år.

Ligeledes bør man, hvad udviklingen af det marxistiske syn på staten angår, specielt kritikken af Lassalle og hans tilhængere, holde sig for øje, at Marx' kritik af Gothaprogrammet fra maj 1875 først blev offentliggjort i 1891, og at Engels' brev til Bebel i samme anledning fra marts 1875 først blev offentliggjort i 1911.

Når man skal vurdere "receptionen" af den marxistiske teori om staten og revolutionen hos P. Knudsen omk. 1884 må man altså sammenholde hans skrifter med *Manifestet* og *Socialismens udvikling fra utopi til videnskab*. Og gør man det, når man uvægerligt frem til, at P. Knudsen - også i dette spørgsmål - er solidt funderet i den marxistiske teori.

Man må konkludere, at Lahme ikke har et kendskab til den marxistiske teori og dens udvikling, der sætter ham i stand til at undersøge marxisme-receptionen i arbejderbevægelsen, og at han ikke synes at have overvejet metodespørgsmålet. Ikke desto mindre (også selv om man som undertegnede finder Per Bojes analyse af P. Knudsen som social-økonomisk statistiker kuriøst akademisk) - ikke desto mindre er bogen særdeles anbefalelsesværdig - ikke alene i kraft af de skrifter af P. Knudsen, den gør alment tilgængelige, men også i kraft af, at udgiveren og forfatterne med deres arbejde bidrager til at placere P. Knudsen på en mere synlig plads i dansk arbejderbevægelses historie.

Kjeld Schmidt